

УДК 811.112.2'23

В. В. Прутчикова

Національна металургійна академія України

ПАРЕМІЯ ЯК ІНТЕРДИСКУРСИВНА ФОРМАЦІЯ

Розглянуто когнітивно-комунікативні процеси включення паремії як інтердискурсивної формації в дискурс, описано інтердискурсивні характеристики паремії як фразеологічного дискурсу, визначено участь паремії у створенні дискурсивної когерентності, надано аналіз основних топологічних типів когнітивно-семантичної зв'язності паремії та дискурсу.

Ключові слова: паремія, фразеологічний дискурс, інтердискурсивність, дискурсна когерентність, мовленнєва діяльність, інтенція, мовленнєвий акт, інтеракція.

Прутчикова В. В. Национальная металлургическая академия Украины.

ПАРЕМИЯ КАК ИНТЕРДИСКУРСИВНАЯ ФОРМАЦИЯ

Рассмотрены когнитивно-коммуникативные процессы включения паремии как интердискурсивной формации в дискурс, описаны интердискурсивные характеристики паремии как фразеологического дискурса, определено участие паремии в создании дискурсивной когерентности, представлен анализ основных топологических типов когнитивно-семантических связей паремии и дискурса.

Ключевые слова: паремия, фразеологический дискурс, интердискурсивность, дискурсная когерентность, речевая деятельность, интенция, речевой акт, интеракция.

Prutchykova V. V. National Metallurgical Academy of Ukraine. *PROVERB AS INTERDISCOURSE FORMATION*

The purpose of the study is to determine the creation of discourse coherence into which proverb is included. Thus, the main task is to identify the cognitive-communicative functions of proverb and its organizing role in the discourse depending on its topological characteristics.

Depending on the textual topology, proverb provides discursive coherence by performing various functions. Under the responsive correlation of proverb with discourse the main intention of proverb appears in the epistemic support of the completed discursive unit due to "accumulation" of the sufficient amount of semantic information necessary for the proverb actualization and correlation of the conventional proverb implication meaning with the referential situation. Proverb enables the optimal "discursive intention shaping". Proverb with the prospective function predicts the overall tone of the discourse has an open intention and can have wide communicative and pragmatic meaning. It activates the thesaurus of the addressee and affects his/her interactive activities. Proverb is kind of the intentional prism through which the cognitive-communicative evaluation of the discourse coherence of the separate speech acts and the discourse in general is realized. In discourse proverb provides some strategic for the specific conditions communication maxims without direct negative evaluations, recommendations and instructions. It also implements the suggestive and/or persuasive impact on the consciousness of the addressee.

Key words: proverb, phraseological discourse, interdiscursivity, discursive coherence, speech activity, intention, speech act, interaction.

Останнім часом у світовій лінгвістиці спостерігається значна активізація досліджень природи дискурсу з різних позицій, а саме: з прагмалінгвістичної, психолінгвістичної, лінгвостилістичної, структурно-семантичної, культурологічної, соціолінгвістичної, когнітивної тощо. Протягом останніх десятиліть виникли численні школи дискурс-аналізу (нім. – Ю. Хабермас, У. Маас, Ю. Лінк; франц. – П. Серіо, М. Фуко, М. Пеше; укр. – І. С. Шевченко, А. М. Приходько, О. О. Селіванова; рос. – В. Є. Чернявська, В. З. Дем'янков, О. С. Кубрякова, В. А. Андреева, Н. Д. Арутюнова), кожна з яких внесла свій суттєвий вклад у розбудову теорії дискурсу.

Лінгвістичний напрям дискурс-аналізу пройшов шлях від структурно-семіотичної парадигми [3; 9; 18], до дискурсивно-когнітивних міждисциплінарних

розвідок, об'єктами дослідження яких є типи, види і способи організації мовних і немовних знань людини та різноманітні структури репрезентації знань, необхідних для дискурсивної діяльності.

У рамках сучасних когнітивно-комунікативних досліджень визначення основних суттєвих характеристик дискурсу здійснюється у протиставленні його з текстом, а саме як когнітивна діяльність і продукт такої діяльності [4; 5; 11]. Суть відмінностей, як констатує І. К. Архипов [1, с. 187], полягає у тому, що дискурсом, на відміну від тексту, називають усі до- і післятекстові процеси, які відбуваються у свідомості людини. А. О. С. Кубрякова характеризує дискурс як когнітивний процес, пов'язаний зі створенням мовленнєвого утворення, тоді як текст співвідноситься з кінцевим результатом такого процесу мовленнєвої діяльності, з певною кінцевою зафіксованою формою [5, с. 19–20]. Тобто дискурсом є текст у сукупності з екстралінгвістичними чинниками (психологічними, соціокультурними тощо), який розглядається як соціально спрямована дія [4, с. 12], що відбувається у певній ситуації спілкування і може мати безліч вимірів.

Один із основоположників французької школи дискурс-аналізу М. Пеше, досліджуючи природу дискурсних утворень, дійшов висновку, що будь-який дискурс завжди спирається на раніше утворений дискурсивний матеріал, який і є для нього «сировиною, первинною матерією» [6, с. 225]. У зв'язку з цим він вводить категорію інтердискурсивності як конститутивну властивість дискурсу, завдяки якій він знаходиться у відносинах з «ансамблем раніше утворених дискурсів».

Інтердискурсивні процеси останнім часом усе частіше є предметом лінгвістичних та літературознавчих досліджень (В. А. Андрєєва, О. В. Белоглазова, Н. Г. Горбунова, О. А. Гордієвський, Є. О. Гончарова, Н. В. Данилевська, О. О. Мельникова, Ю. В. Сургай, О. В. Ротанова, Н. С. Олізько, В. Є. Чернявська, І. С. Шевченко та ін.), що свідчить як про багатогранність цих процесів у мовотворенні, так і про подальше поглиблення інтересу до антропоцентричних вимірів дискурсу.

На сьогодні видається надзвичайно **актуальним** вивчення інтердискурсивної природи фразеологічного дискурсу, до масиву якого належать, зокрема, паремії. Для паремій характерна конвенціональна відкритість когнітивно-комунікативного навантаження і їх дискурсивні практики можуть варіюватися до безкінечності, породжуючи численні версії прочитання реальності, рефлексії та сприйняття дійсності. Вони є ментальними моделями, які віддзеркалюють узагальнені соціальні знання, норми, цінності, ідеологеми, констатують колективну мораль та впливають на соціальну дискурсивну діяльність.

За визначенням О. О. Селіванової, «синергія дискурсивного простору мови забезпечується інтердискурсивними властивостями фразеологічного фонду як здатності залучатися у всілякі дискурсивні практики, конструювати їх і модифікувати..., що обумовлює організуючу роль фразеологічного дискурсу» [8, с. 91].

Предметом дослідження статті є когнітивно-комунікативні процеси включення паремії як інтердискурсивної формації в дискурс.

Метою дослідження є визначення механізму створення тематичної та когнітивно-семантичної зв'язності дискурсу за участю паремії, тобто дискурсивної когерентності.

Дискурсивна когерентність трактується лінгвістами у вузькому (локальному) і широкому (глобальному) смислах. У першому випадку мова йде про пропозиційно-тематичні відносини між окремими мовленнєвими актами [13, с. 41], а в другому – про когнітивно-семантичну зв'язність дискурсу загалом [14, с. 189].

Як відомо, паремії того чи іншого етносу відносять до так званого «осадкового дискурсу культури» [17, с. 34], у якому «фіксуються і транслуються із поко-

ління в покоління концептуальний і культурний «генотип» народу, його морально-етичні, естетичні установки, ціннісні орієнтації і пріоритети, стереотипи, психологічні і культурні архетипи, міфи, ритуали і забобони, сценарії суспільно-політичного життя» [8, с. 90].

При підході до дискурсу як до мовної і соціокультурної реальності [10, с. 38], він трактується як особливе використання мови для вираження ментальності (або навіть особливої ідеології), що призводить до активізації певних рис мови і створює особливий «ментальний світ». Ментальність розуміється як «сукупність цінностей і ціннісних орієнтацій, установок і готовностей, стабільних схильностей соціальної групи діяти, мислити, відчувати і сприймати світ певним чином» [11, с. 151]. У дзеркалі ментальності формується особливий тип соціально-етичної орієнтації суспільства, його ставлення до інформації, що передається.

Паремії у цьому сенсі є унікальними універсальними (як для окремого індивідуума, так і для суспільства в цілому) засобами передачі «ментального світу» певної етнокультурної спільноти. Як зазначає І. Басевська [12], паремії є специфічною сублімацією того досвіду, який не тільки відображає культурний «діалектичний континуум» (dialectic continuum), але і бере участь у процесах його становлення, будучи при цьому ключем до інтеграції окремих культур і до так званої «колективної ідентифікації» (collective identity). Ця специфіка паремій, як правило, проявляється, коли вони включаються в інтерактивний процес, корелюючи з певними дискурсивними актами або з дискурсом загалом.

Дискурсивний акт (ДА), за визначенням А. М. Приходька [7, с. 103], є «одиноцею мовленнєвої дії, включеною в інтеракцію і представленою як ланцюжок мовленнєвих актів, об'єднаних загальною телеологічною установкою в єдиний мовленнєвий блок, в якому перехрещуються і взаємодіють різні іллокутивні сили з різними (первинними і вторинними) прагматичними значеннями».

Проаналізуємо приклад включення паремії в дискурсивний акт та її участь у формуванні дискурсивної інтенції:

НІМ. *«Zwei? Fabian horchte auf. Taubenhause hatte seinen Entwurf fast wörtlich verwendet. Er hatte darüber hinaus fast alle jene Vorschläge, deren Verwirklichung Fabian für spätere Jahre empfahl, in sein Programm von heute aufgenommen und teilweise ins Phantastische gesteigert. Fabian sprach von einem Umbau des Theaters, bei Taubenhause wurde es ein völliger Neubau, eine Modernisierung des Bahnhofs wurde bei Taubenhause ein ganz neues Bahnhofsgebäude. Es war der neue Geist, der stets bis an die Grenzen des Möglichen strebte, ja bis dahin, wo sie ans Unmögliche streiften. „Wer ein Schloss bauen will, darf nicht mit der Hundehütte beginnen“, zitierte Taubenhause wörtlich aus Fabians Entwurf»* (Kellermann 118).

У наведеному дискурсивному акті формування дискурсивної інтенції здійснюється внаслідок розгортання цілої низки інформативних мовленнєвих актів-констативів, завдяки взаємодії яких реалізується дискурсивна тактика кооперативності (схвалення дій Таубенгауза). Дискурсивний акт завершує паремія: *Wer ein Schloss bauen will, darf nicht mit der Hundehütte beginnen* (букв. Хто хоче побудувати замок, той не має починати з собачої будки, укр. варіант – Великому кораблю – велике плавання). Паремія не співвідноситься з окремими мовленнєвими актами (МА) через невідповідність імплікативної основи (теми) паремії і референтних ситуацій МА. Іллокутивно вона корелює з дискурсивним актом загалом. Його комунікативно-прагматичний план формується за рахунок «накопичення» достатнього смислового об'єму інформації, необхідної для актуалізації паремії і, тим самим, для співвіднесення конвенціональної імплікатури паремії з ситуацією дискурсивного акту. Паремія виступає як дискурсивна домінанта, завдяки якій відбувається оптимальна «упаковка дискурсивної інтенції». Паремія реалізує дискурсивну інтенцію

двопланово: зовнішній вектор (аргументація «грандіозності» планів, посилаючись на народну мудрість) і внутрішній (самовиправдання мовця).

У даному випадку має місце прагматична багатоплановість паремії. Респонсивна кореляція паремії з дискурсивним актом проявляється у певному його узагальненні та епістемічній підтримці. Паремія виконує також проспективну функцію та здійснює мовленнєвий вплив на адресата щодо оцінки планів перебудови міста. Включення паремії в дискурс мотивовано бажанням маніпулювати свідомістю адресата, покладаючись на його ментальність, зокрема на те, що адресат ідентифікує себе з соціумом, а незаперечні для суспільства істини (по суті, особлива ідеологія) є непорушними також і для нього.

Включення паремії до дискурсу з ініціативною функцією заслуговує на особливу увагу. У пареміологічних дослідженнях підкреслюється більш виразний мовленнєвий вплив паремії на адресата у так званих «наголошених (напружених) позиціях» (stressed position) [16, с. 77], а саме, на початку і в кінці дискурсивного блоку або дискурсу, у заголовках, де, як зазначають фахівці в області психолінгвістики [15, с. 249], найбільш оптимально може використовуватися «ефект новизни» (recency effect) або «ефект першості» (primacy effect). Розкриваючи загальну тональність дискурсу за допомогою паремії або завершуючи його переконливим акордом, автор найчастіше керується підсвідомим або свідомим бажанням активізувати тезаурус адресата і завдяки цьому вплинути на його (адресата) інтерактивну діяльність.

На комунікативно-прагматичному рівні слід зазначити «відкритість» (неозначеність) інтенції паремії у якості заголовка, що і є ознакою її здатності до широкого комунікативно-прагматичного навантаження. Таке навантаження паремія має, наприклад, у якості заголовка тексту, коли інтенція паремії залишається не зовсім зрозумілою до самого кінця тексту (статті, розділу, книги), оскільки ще незавершеним є тематичний аспект «глобальної референтної ситуації» тексту. І лише з його завершенням декодується загальна інтенційна дискурсивна когерентність паремії та дискурсу. Саме тому, наприклад, переклад заголовку може бути виконаний лише по завершенні перекладу усього тексту або твору.

Розглянемо уривок із інтернет-статті, у заголовку якої винесено паремію, яка виконує проспективну функцію у дискурсі: НІМ. *Andere Länder, andere Sitten*, яка буквально перекладається: *Інші країни, інші звичаї*, укр. варіант – *У чужій хаті будь привітним, а не примітним*.

Andere Länder, andere Sitten

Nicht immer verhalten sich die Touristen in der Zentralschweiz so, wie es die Einheimischen von ihnen erwarten. Einige gefährden Selfies knipsend den Verkehr, andere kochen im Hotelzimmer. Die Tourismusbranche wappnet sich.

LUZERN. So musste die Rigi Bahnen AG Massnahmen ergreifen, nachdem markant mehr asiatische Gruppentouristen den Berg besucht haben und sich in der Folge einige neue Probleme stellten.

Die Rigi Bahnen AG schickt nun häufiger Reinigungsteams in die Toiletten, zeigt auf Piktogrammen, wie man Sanitäranlagen korrekt benutzt und signalisierte den Weg zu den Toiletten auf Rigi Kulm neu. Weiter wurden auf den Tischen in Restaurants Informationen neu in chinesischer Sprache bereitgestellt, wie die Rigi Bahnen in einem Communiqué schreiben... Für Luzern Tourismus sei es nicht das Ziel, den Gästen das richtige Benehmen beizubringen oder sie zu erziehen, betonte Sibylle Gerardi, Mediensprecherin von Luzern Tourismus auf Anfrage. Im Zentrum stehe die Gastfreundschaft (Liechtensteiner Vaterland 8).

В уривку йдеться про нетипову для Швейцарії поведінку іноземних, зокрема китайських, туристів, яка почасти призводить до неприємних, а інколи навіть

трагічних наслідків. У кінці статті наголошується основний девіз приймаючої сторони: гостинність. І лише із завершенням статті, завдяки апеляції до паремії-заголовка, декодується дискурсивна інтенція: непряма аксіологічна аргументація як особливий прийом впливу на оцінку подій адресатом [2, с. 75].

У даному випадку дискурсивний блок є репрезентацією певних фактів-констативів, а крізь призму паремії, завдяки її когнітивно-семантичному та нормативно-аксіологічному потенціалу, здійснюється орієнтація адресата на однозначне декодування наміру автора як дискурсивна тактика кооперативності. Посилаючись на загальноприйнятні паремійні твердження, автор реалізує свою інтенцію, розраховуючи на ментальність адресата. Мотивом використання паремії є бажання автора маніпулювати свідомістю адресата. Включаючи в дискурс паремію, автор обирає пріоритетні для конкретних умов максими комунікації з метою уникнути прямих негативних оцінок, рекомендацій, повчання.

Адресат (читач) має коректно декодувати дискурсивну інтенцію, яка вбудована в паремію-заголовок, який є своєрідною інтенційною призмою, крізь яку здійснюється когнітивно-комунікативна оцінка дискурсивної когерентності окремих мовленнєвих актів і дискурсу загалом. Цей процес співвідноситься безпосередньо з так званим композиційно-смісловим «очікуванням».

У заголовку новели Готфріда Келлера: *Kleider machen Leute* (букв. *Одяг створює людей*, укр. варіант – *По одязі зустрічають, а по уму проводжають*) «відкритість» паремійної інтенції сигналізується неодноразово – через заголовок, у кульмінаційний момент новели і у розв'язці сюжетного конфлікту. Таке повторення винесеної у заголовок паремії виконує проспективну дискурсивну функцію і акцентує увагу читача на тому, що він (читач) має оцінювати усі події з позиції загальноприйнятих моральних засад і ментальності суспільства. Паремія відіграє роль своєрідної «ментальної призми» для оцінки подій, що описуються у новелі. До того ж дискурсивна інтенція паремії-заголовка досить багатопланова, оскільки допускає і асертивну, і спонукальну інтерпретацію. Крім того, паремія несе в собі імпліцитно і деякі конотативні мовленнєві смисли – пораду, (само)виправдання, пересторогу тощо.

За задумом автора, дискурсивна настанова паремії має знайти належну переоцінку читачем у контексті описаних подій. Постійно скеровуючи увагу читача на визначення оцінки подій основної смислової лінії новели, автор також утримує те «дискурсивне напруження», яке з'являється у читача з самого початку новели. По мірі розвитку подій у новелі читач крізь призму паремії постійно здійснює переоцінку морально-етичних устоїв суспільства і правомірності деяких його норм, і перебуває в очікуванні розв'язки конфлікту: яку позицію займе суспільство у критичний момент і як поступить головна героїня, яку ідеологію стане вона сповідувати, і чи зможе вона наважитись діяти всупереч загальноприйнятим моральним устоям вищих прошарків буржуазного суспільства. У кінці новели, коли дійство закінчується у стилі «happy end» і тема вичерпана, відбувається розв'язка дискурсивного напруження. Читач, керуючись загальноновизнаною морально-етичною паремійною «формулою», що пронизує усю новелу, приходять до певних висновків щодо справедливості і/або несправедливості суспільного устрою.

Отже, паремія, яка у новелі виступає певними дискурсивними «вузлами», залежно від текстової топології забезпечує дискурсивну когерентність завдяки виконанню різних функцій. У заголовку вона виконує проспективну функцію по відношенню до дискурсу (новели) і закладає відправну потенційно багатопланову інформаційну базу для подальшого декодування дискурсу. У кульмінаційний момент вона реалізує, по суті, одночасно дві функції: ретроспективну (співвіднесення з минулими подіями: викриття негативних сторін класових звичаїв суспільства

– засудження) і перспективну (певний прогноз подальшого розвитку подій – застереження), що стає можливим лише завдяки дискурсивному співвіднесенню з паремією-заголовком. Паремія у кінці новели виконує ретроспективну функцію до усього дискурсу у цілому (новели) – обґрунтування.

Таким чином, аналіз типових випадків включення паремії в дискурс показав, що дискурсивна когерентність формується завдяки функціональній синергії паремії та дискурсу. Відбувається двоплановий розвиток дискурсивної інтенції: завдяки розгортанню пропозиціонально-тематичних відносин між окремими мовленнєвими актами дискурсу та актуалізації дидактичних, аксіологічних, епістемічних значень паремії, що надає дискурсу додаткового когнітивно-комунікативного наповнення. До того ж паремії як «мовленнєві заготовки» із соціально-оцінною орієнтацією здійснюють і/або персуазивний вплив на свідомість адресата та його дискурсивну діяльність.

Щодо перспективи подальших розвідок, то окремого дослідження заслуговують такі інтердискурсивні процеси включення паремій у різні типи дискурсів, які віддзеркалюють специфіку функціонування фразеологічного дискурсу і супроводжуються певними лексико-семантичними модифікаціями, так званою «реконтекстуалізацією» паремій, а також випадки розбіжності або протиставлення між дискурсом і паремією, тобто асиметрії їх дискурсних значень.

Бібліографічні посилання

1. **Архипов И. К.** Язык и языковая личность : учеб. пособие / И. К. Архипов. – СПб.: Книжный дом, 2008. – 248 с.
2. **Баранов А. Г.** Функционально-прагматическая концепция текста : дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Баранов Анатолий Григорьевич. – Краснодар, 1993. – 357 с.
3. **Бенвенист Э.** Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с.
4. **Бисималиева М. К.** О понятиях «текст» и «дискурс» / М. К. Бисималиева // Филол. науки. – 1999. – № 2. – С. 78–85.
5. **Кубрякова Е. С.** Виды пространства, текста и дискурса / Е. С. Кубрякова, О. В. Александрова // Категоризация мира: пространство и время : материалы науч. конф. – М., 1997. – С. 19–20.
6. **Пеше М.** Прописные истины. Лингвистика, семантика, философия / М. Пеше // Квадратура смысла: французская школа анализа дискурса. – М., 1996. – С. 225–290.
7. **Приходько А. Н.** Дискурсивные акты: прагмасемантика и прагматипология [Электронный ресурс] / А. Н. Приходько. – Режим доступа : <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>
8. **Селиванова Е. А.** Фраземы и паремии в синергии дискурсивного пространства языка / Е. А. Селиванова // Актуальні проблеми металінгвістики : зб. ст.– Черкаси. – 2005. – С. 89–92.
9. **Серно П.** Анализ дискурса во Французской школе (Дискурс и интердискурс) / П. Серно // Семиотика : Антология / сост. Ю. С. Степанов. – М., Екатеринбург, 2001. – С. 549–562.
10. **Степанов Ю. С.** Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 в. – М., 1995. – С. 35–73.
11. **Шевченко И. С.** К определению понятия дискурса в исторической прагмалингвистике / И. С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту. – 1999. – № 435. – С. 150–154.
12. **Basevska I.** Searching for «Yesterday’s Man» – Connecting Historical Research and Proverbial Wisdom [Електронний ресурс] / I. Basevska. – Режим доступу : <http://www.deproverbio.com/DPjournal/DP,5,1,99/ILINA/YESTERMAN.html>. Web. 25 January 2010
13. **Brinker K.** Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden / K. Brinker. – Berlin : Schmidt, 1992. – 307 p.

14. **Dijk T. A.** *Strategies of Discourse Comprehension* / T. A. Dijk, W. Kintsch . – N. Y. & London : Academic Press, 1983. – 335 p.
15. **Gleitman H.** *Psychology* / H. Gleitman. – N. Y. & London : Academic Press, 1991. – 349 p.
16. **Järv R.** Is Providing Proverbs a Tough Job? References to Proverbs in Newspaper Texts / R. Järv // *Folklore*. – Tartu, 1999. – Vol. 10. – P. 77–107.
17. **Laclau E.** *New Reflections on the Revolution of Our Time* / E. Laclau. – London : Verso, 1990. – 284 p.
18. **Schiffrin D.** *Approaches to Discourse* / D. Schiffrin. – Oxford : Basil Blackwell; Cambridge, MA, 1994. – 470 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Kellermann B. *Totentanz* / B. Kellermann. – Berlin : Aufbau., 1975. – 382 s.
 Liechtensteiner Vaterland, 21. Jul. 2015. – URL: <http://www.vaterland.li/wirtschaft/international/Andere-Laender-andere-Sitten;art105,144350>. Web. 3. Okt.2016
 Keller G. *Kleidermachen Leute* / G. Keller. – URL: <http://gutenberg.spiegel.de/buch/kleidermachen-leute-3371/1>. Web. 9 Okt. 2016.

References

1. Archipov, I. K. (2008), *Language and language personality [Yazyk i yazykovaya lichnost': ucheb. posobie]*, Knizhnyj dom, St. Petersburg, 248 p.
2. Baranov, A. G. (1993), *Functional and pragmatic concept of the text: dissertation [Funkcional'no-pragmaticheskaya koncepciya teksta: dis. ... d-ra filol. nauk]*, Krasnodar, 357 p.
3. Benveniste, É. (1974), *General linguistics [Obshchaya lingvistika]*, Progress, Moskva, 448 p.
4. Bisimalieva, M. K. (1999) “About notions “text” and “discourse”, *Philological sciences* [“O ponyatiyah “tekst” i “diskurs”], *Filologicheskie nauki*, No 2, pp. 78–85.
5. Kubryakova, E. S., Aleksandrova, O. V. (1997), “Types of space, text and discourse”, *Categorization of the world: materials of the scientific conference* [“Vidy prostranstva, teksta i diskursa”, *Kategorizaciya mira: prostranstvo i vremya: materialy nauchnoj konferencii*], Moscow, pp.19–20.
6. Pêcheux, M. (1996), “Fundamental absolutes: linguistics, semantics and philosophy”, *Quadrature of sence: French school of discourse analysis* [“Propisnye istiny. Lingvistica, semantica, filosofiya”, *Kvadratura smysla: francuzskaya shkola analiza diskursa*], Moskow, pp. 225–290.
7. Prykhodko, A. M. (2010), “Discursive acts: pragmasemantics and pragmatypology” [“Diskursivnye akty: pragmasemantika i pragmatipologija”], available at: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse>
8. Selivanova, E. A. (2005), “Phrazemes and adages in synergy of the language discursive space”, *Actual problems of metalinguistics* [“Frazemy i paremii v sinergii diskursivnogo prostranstva yasyka”, *Aktual'ni problemy mentalinhvistyky*], Cherkasy, pp. 89–92.
9. Sériot, P. (2001), “Analysis of discourse in French schools: discourse and interdiscourse”, *Semiotics: Anthology* [“Analiz diskursa vo francuzskoj shkole : diskurs i interdiskurs”, *Semiotika : Antologija*], Moscow, pp. 549–562.
10. Stepanov, Y. S. (1995), “Alternative world, discourse, fact and principle of cause”, *Language and science of the late 20th century* [“Al'ternativnyj mir, diskurs, fakt i princip prichinnosti”, *Yazyk i nauka konca 20 v.*], Moscow, pp. 35–73.
11. Shevchenko, I. S. (1999), “To the definition of the notion of discourse in historical pragmatic linguistics”, *Announcer of the Kharkiv national university* [“K opredeleniyu ponyaniya diskursa v istoricheskoi pragmaligvistike” *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu*], No 435, pp. 150–154.
12. Basevska, I. (1999), “Searching for 'Yesterday's Man'-Connecting Historical Research and Proverbial Wisdom”, available at: <http://www.deproverbio.com/DPjournal/DP,5,1,99/ILINA/YESTERMAN.html>. Web. 25 January 2010
13. Brinker, K. (1992), *Linguistische Text analyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin: Schmidt, 307 s.
14. Dijk, T. A., Kintsch, W. (1983), *Strategies of Discourse Comprehension*, N. Y. & London: Academic Press, 335 p.
15. Gleitman, H. (1991), *Psychology*, Academic Press, N. Y. & London, 349 p.

16. Järv, R. (1999), "Is Providing Proverbs a Tough Job? References to Proverbs in Newspaper Texts", *Folklore*, No 10, pp. 77–107.
17. Laclau, E. (1990), *New Reflections on the Revolution of Our Time*, Verso, London, 284 p.
18. Schiffrin, D. (1994), *Approaches to Discourse*, Oxford; Cambridge, MA, 470 p.

List of Sources

- Kellermann, B. (1975), *Totentanz, Aufbau*, Berlin, 382 s.
- Liechtensteiner Vaterland (2015), *Deutschsprachige Tageszeitung*, Vaduz, available at: Ebook Library. [Web. 3. Okt.2016].
- Keller, G. (2016), *Kleider machen Leute*, Spiegel, Gutenberg, available at: Ebook Library. [Web. 9 Okt. 2016].

Надійшла до редколегії 26.01.2017

УДК 811.161.1

Я. І. Рибалка, О. К. Степаненко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОДНА З ПІДВАЛИН ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Розглянуто науково-методичні напрямки вдосконалення викладання української мови як іноземної студентам-іноземцям у ВНЗ України, зокрема висвітлено основні аспекти дискурсивної компетенції та її ролі у формуванні комунікативної компетенції. Визначено, що дискурсивна основа навчання дає можливість розглядати одиниці мови в умовах природної реалізації свого значення, структури та функцій, що сприяє найбільш повному осмисленню мовленнєвої поведінки носіїв мови, що вивчається. Теоретично обґрунтовано і конкретизовано базову систему вправ з формування дискурсивної компетенції студентів-іноземців.

Ключові слова: комунікативна компетенція, дискурсивна компетенція, дискурс, текст, інформаційно-рецептивні, аналітичні, реконструктивні, конструктивні вправи.

Я. И. Рыбалка, Е. К. Степаненко. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. **ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ КАК ОДНА ИЗ ОСНОВ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАННЫМИ СТУДЕНТАМИ**

Рассмотрены научно-методические направления совершенствования преподавания украинского языка как иностранного студентам-иностранцам в ВУЗах Украины, в частности освещены основные аспекты дискурсивной компетенции и ее роли в формировании коммуникативной компетенции. Определено, что дискурсивная основа обучения дает возможность рассматривать единицы языка в условиях естественной реализации своего значения, структуры и функций, что способствует наиболее полному осмыслению речевого поведения носителей изучаемого языка. Теоретически обоснована и конкретизирована базовая система упражнений по формированию дискурсивной компетенции студентов-иностранцев.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, дискурсивная компетенция, дискурс, текст, информационно-рецептивные, аналитические, реконструктивные, конструктивные упражнения.

Rybalka Ya. I., Stepanenko O. K. Oles Gonchar Dnipropetrovsk national University. **DISCURSIVE COMPETENCE AS ONE OF THE FOUNDATIONS OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE FOREIGN STUDENTS**

The article considers the scientific and methodical directions of the improvement of teaching Ukrainian as a foreign language to foreign students in Ukrainian universities, in particular, highlights the main aspects of discourse competence and its role in the formation of communicative competence. It is theoretically grounded and fleshed out a basic system of exercises for the formation of discursive competence of students-foreigners: information and receptive exercises, analytical exercises, reconstructive exercise, creative and research exercises.